

MEDIÁCIÓ ÉS PANDÉMIA

Glavanits Judit¹

Absztrakt

A mediációs (közvetítői) eljárások mind hazánkban, mind nemzetközi szinten egyre nagyobb mértékben segítik elő a peres eljáráson kívüli vitarendezést, a konfliktusok békés megoldását. A 2020-ban világszinten is megjelenő és napi életünket alapjaiban átrendező COVID-19 járvány nem hagyta érintetlenül a közvetítői eljárásokat sem. A megszokott rutinok egyik napról a másikra változtak meg, és erre a mediációval foglalkozó szervezeteknek, szakembereknek és a jogalkotó szerveknek is igen rövid idő alatt kellett reagálniuk. Jelen tanulmány célja, hogy bemutassa a közvetítői eljárásban a személyes megjelenés online közvetítői eljárás jogi hátterét a járvány előtti időszakban, majd bemutassa a rendkívüli helyzet alatti szabályozási hátteret, végül kitér a közvetítői eljárások újra-szabályozásában megfigyelt nemzetközi gyakorlatra is.

1. Bevezetés

Személyes jelenlét a mediációban: egy fél évvel ezelőtt még annyira evidensnek tűnt volna ez a néhány szó, hogy fel sem merült a szakirodalomban annak vizsgálata, hogy mi történjen akkor, ha ez lehetetlen. A 2020-as év nem várt jelensége a koronavírus-járvány (COVID-19), amely a közvetítői eljárások tekintetében mind a hazai, mind a nemzetközi eljárásokban felvetette ezt a kérdéskört, és egyben az elektronikus vitarendezési platformokra terelte a figyelmet. Ez részben technikai kényszer volt, hiszen a legtöbb országban a bevezetett korlátozó intézkedések nem tették lehetővé a személyes találkozók megszervezését, és a járványt megelőző szabályozás nem kalkulált ilyen rendkívüli körülményekkel. A kialakult helyzet felfogható egyfajta „emberkísérletnek”: élesben tesztelhetővé vált, hogy az online megoldások ugyanolyan hatékonysággal képesek-e a konfliktusok megoldásában közreműködni. Az első eredményeket már csak azért is érdemes közelebbről megvizsgálni, mert a világgazdasági prognózisok szerint a 21. század a járványok időszaka lehet², ráadásul több piaci szereplő újraértékelte a technológiai

¹ Dr. Glavanits Judit, PhD. tanszékvezető egyetemi docens, Széchenyi István Egyetem, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar, Nemzetközi és Európai Jogi Tanszék. Email: gjudit@sze.hu

² Több kutatás is arra mutat, hogy a túlnépesedéssel és a fejlődő katonai és biológiai ismeretekkel századunk erősen kitétt a járványoknak. ld. pl. Shwartz, Mark (2001): Biological warfare: an emerging threat in the 21st century. Stanford News Service. Elérhető: <https://news.stanford.edu/pr/01/bioterror117.html> (letöltés ideje: 2020. május 31.)

eszközökhöz való általános hozzáférés, az otthoni munkavégzés lehetőségeit, ezzel is rávilágítva az emberek közötti személyes kapcsolatok átalakulására³.

Jelen tanulmányban ismertetni kívánom egyrészt a hazai jogalkotói (és részben jogalkalmazói) gyakorlatot, másrészt egy 30 ország részvételével zajlott kutatás eredményeit, amelyek kifejezetten a koronavírus és a mediáció kapcsolatával foglalkozik. Ezen elsődleges kutatási eredmények alapján hatékonyabban lehet majd felkészülni egy olyan jövőbeli helyzetre, amely a mostanihoz hasonlóan nem teszi lehetővé a közvetítő és az ügyfelek személyes találkozását. Ugyanakkor az adatok alapján nyilvánvalóvá vált a közvetítői eljárások személyes jellegének dominanciája is, így valószínűleg nem térnek át tömegesen a közvetítők az online felületek alkalmazására, ez továbbra is egy kisebb célközönség igényeit szolgálhatja ki.

2. Személyes és online mediáció a járványhelyzet előtt

2.1. A személyes jelenlét megjelenése a szabályozásban

2020. március 11-e előtt hazánkban a közvetítői eljárások döntő többségében a személyes megjelenés volt az elsődleges. A EU által biztosított online mediációs platform és a pénzügyi online vitarendezési mód igénybevételére ugyanakkor növekvő mértékben került sor, egyre több webáruház kínált saját, online vitarendező fórumot, de ez csak a jogviták egy kisebb része (fogyasztói jogviták) esetében volt jellemző⁴.

A polgári-kereskedelmi ügyekben a közvetítői eljárásról szóló 2002. évi LV. törvény (továbbiakban: Kvtv.) értelmében a közvetítői eljárásban részt vevő feleknek, jogi személy fél esetében pedig a képviselőre feljogosított személynek az első közvetítői megbeszélésen és a megállapodás megkötésekor és aláírásakor személyesen, együttesen meg kell jelenniük.⁵ A szabályozás értelmében a közvetítő a közvetítői megbeszélést a névjegyzékben a közvetítői tevékenység folytatására megjelölt helyiségben vagy más, a felek számára elfogadható helyen tartja.⁶ Az első közvetítői megbeszélést követő egyes megbeszéléseken a feleknek - ha másként nem állapodnak meg - személyesen is jelen kell lenniük.⁷ A felek abban is megállapodhatnak, hogy az eljárásba adott esetben bevont szakértő a szakvéleményét személyesen adja elő. Szintén lehetőség a felek számára, hogy a közvetítő az eljárásban a vitás ügy körülményeiről tudomással bíró más

³ Az egyik legnagyobb sajtóvisszhangot keltő bejelentése a Twitter bejelentette, hogy lehetővé teszi a munkavállalóinak, hogy a járvány után is, állandó jelleggel otthonról dolgozzanak. További információk: BBC. <https://www.bbc.com/news/technology-52628119> (letöltés ideje: 2020. május 31.)

⁴ A nemzetközi trendekről ld. részletesebben: Milassin László (2013): Online vitarendező eljárások nemzetközi kodifikációja. In: Szoboszlai-Kiss Katalin – Deli Gergely (szerk.): Tanulmányok a 70 éves Bihari Mihály tiszteletére. Universitas-Győr, Győr, pp. 335–346.

⁵ Kvtv. 28. § (2) bekezdés

⁶ Kvtv. 28. § (3) bekezdés

⁷ Kvtv. 32. § (2) bekezdés

személyeket is meghallgathat – általában ezekre a meghallgatásokra is személyesen kerül sor (pl. gyermek meghallgatása). A megállapodást a közvetítő és az együttesen, személyesen jelen lévő felek aláírásukkal látják el, ezzel zárul a közvetítői eljárás.⁸ Látható tehát, hogy az eljárási cselekmények, mozzanatok szinte mindegyike személyes interakciót követel. A személyes jelenlétnek nem csak jogszabályból eredő jelentősége van, hanem a folyamatra is hatást gyakorol: a testtartás, a szemkontaktus, az ülés helyzet mind-mind olyan nonverbális elemek, amelyek részt vesznek a közvetítői folyamatban.⁹

A Kvtv. bírósági közvetítői eljárásokra vonatkozó része a fenti főszabályt rendeli alkalmazni azzal, hogy a közvetítői eljárásra kötelezés esetében a kötelezettség az első megbeszélésen való (személyes) részvételre kötelezi a peres eljárás feleit. A személyesen és együttesen megjelenő felek, meghallgatva a bírósági közvetítő tájékoztatását, nyilatkoznak arról, hogy a közvetítői eljárásban részt kívánnak-e venni. Az igenlő válasz esetén arra nézve is nyilatkozatot kell tenniük, hogy hozzájárulnak-e a másik fél jogi képviselőjének az eljárásban való részvételéhez. A büntető ügyekben alkalmazott közvetítői eljárásról szóló törvény szintén személyes megjelenési kötelezettséget ír elő, ráadásul nem csak a sértett és a terhelt, hanem a jogi képviselők vonatkozásában is. A törvény rendelkezései értelmében a közvetítői megbeszélést rendszerint a pártfogó felügyelői szolgálat hivatali helyiségében kell megtartani, amelytől a közvetítő indokolt esetben eltérhet. A közvetítői megbeszélés a sértett és a gyanúsított egyidejű személyes jelenlétével folytatható le, amelynek kezdetén a közvetítő a résztvevők személyazonosságának megállapítását végzi el.¹⁰ A jogszabály ugyanakkor lehetővé teszi, hogy ha a felek eltérő tartózkodási helye ezt indokolja, akkor egymás távollétében is lefolytatható legyen az eljárás: ebben az esetben a pártfogó felügyelői szolgálat vezetője megkereséssel élhet a tartózkodási hely szerint illetékes más megye pártfogó felügyelői szolgálatához a megbeszélés lefolytatása érdekében, tehát valamely hivatali helyiségben való személyes megjelenés ebben az esetben sem mellőzhető.¹¹ Az eljárást lezáró megállapodás megkötésekor és aláírásakor személyesen meg kell jelennie a gyanúsítottnak, a sértettnek, a gyanúsított törvényes képviselőjének, és ha az eljárásban részt vettek, akkor a korlátozottan cselekvőképes kiskorú vagy a cselekvőképességében részlegesen korlátozott nagykorú sértett törvényes képviselőjének.

A büntetőügyekben lefolytatott közvetítői eljárások egyik egyedi sajátossága, hogy lehetőséget ad a távollévők közötti közvetítés lefolytatására. A 2006. évi CXXIII. törvény 11. § (4) bekezdése értelmében a közvetítői megbeszélésre a

⁸ Kvtv. 35. § (2) bekezdés

⁹ Id részletesebben pl. Barcy Magdolna (2002): „Mediare necesse est”: A mediáció technikái és társadalmi alkalmazása. Animula Kiadó, Budapest. vagy Kertész Tibor (2012): Mediáció a gyakorlatban. Bíbor Kiadó, Miskolc.

¹⁰ 2006. évi CXXIII. törvény 11. § (1)-(2) bekezdés

¹¹ 2006. évi CXXIII. törvény 11. § (4) bekezdés

sértett és a gyanúsított egyidejű személyes jelenlétével, de egymás távollétében kerül sor, ha eltérő tartózkodási helyük miatt indokolt. Ebben az esetben a pártfogó felügyelői szolgálat vezetője megkereséssel élhet a tartózkodási hely szerint illetékes más megye pártfogó felügyelői szolgálatához a megbeszélés lefolytatása érdekében, amelyet elsősorban telefonos úton folytatnak le a felek. Ilyen élethelyzetre példa, ha a fél anyagi körülményei vagy a távolság az utazást nem teszik lehetővé, vagy a sértett olyan személyi sérülést szenvedett, amely nem teszi lehetővé számára az utazást. A jelen tanulmány írása kapcsán megkérdezett pártfogó felügyelők szerint a távollévők közötti közvetítői eljárások számos közvetítői eszköztől megfosztják a mediátort (külön megbeszélés hiánya, a jogi képviselők „kordában tartásának” lehetőségei), és a gesztusok érzékelhetőségének hiánya, az érzékenyítés nyilvánvalóan nehezebb ebben a helyzetben. A statisztikai adatok szerint ugyanakkor ezek az eljárások is nagy arányban vezetnek megállapodáshoz, különösen olyan esetekben, ahol a felek között egyébként nincsen személyes kapcsolat, vagy az elkövetett bűncselekményben nincsen személyes érintettség.

Az egészségügyi közvetítői eljárásban az egészségügyi közvetítői tanács a feleket személyes megjelenésre hívja meg a tanács ülésére¹². Az ülésen a felek és képviselőik személyesen adják elő az álláspontjukat, az ügygel összefüggő okirataikat bemutatják. A korábbiakban ismertetett eljárásokhoz képest a szakértői véleményt a szakértő írásban terjeszti elő, személyes meghallgatásáról a törvény nem tartalmaz kifejezett rendelkezést.^{13, 14}

2.2. Az online vitarendezés 2020 márciusa előtt

Magyarországon az online vitarendező mechanizmusok katalizátora az EU-jogharmonizációs kötelezettség volt. Az Európai Parlament és a Tanács fogyasztói jogviták online rendezéséről szóló 2013. május 21-i 524/2013/EU rendelete¹⁵ (OVR Rendelet) alapján az Európai Bizottság létrehozott egy online vitarendezési platformot, amely 2016. február 15-e óta elérhető az európai fogyasztók számára. A szabályozás értelmében az EU-ban tartózkodási hellyel rendelkező fogyasztók és az EU-ban letelepedett szolgáltatók közötti, online szolgáltatási szerződésekből eredő kötelezettségekkel kapcsolatban felmerülő jogviták, (a polgári-kereskedelmi és a pénzügyi fogyasztói jogviták egyaránt)

¹² 2000. évi CXVI. törvény 6. § (1) bekezdés

¹³ 2000. évi CXVI. törvény 9. § (4) bekezdés

¹⁴ Bővebben az egészségügyi közvetítői eljárásról: Decastello Alice (2010): Mediáció az egészségügyben. HVG-ORAC, Budapest.

¹⁵ A fogyasztói jogviták online rendezéséről, valamint a 2006/2004/EK rendelet és a 2009/22/EK irányelv módosításáról szóló, az Európai Parlament és a Tanács 524/2013 rendelete (2013. május 21.)

bírósági eljárásen kívüli rendezésére irányuló kommunikációt ezen a platformon keresztül kell a fogyasztóknak biztosítani.^{16, 17}

2019-ig a magyar online vitarendezési eljárások legfőbb szereplője a Budapesti Békéltető Testület volt kizárólagos joghatósággal ezen ügyek tárgyalására, azonban 2019. szeptember 1-ét követően a kapcsolattartási pont az Innovációs és Technológiai Minisztérium lett, illetve minden megyei békéltető testülethez lehet fordulni online adásvételi vagy online szolgáltatási szerződéssel összefüggő határon belüli, illetve határon átnyúló fogyasztói jogvita esetén.¹⁸

Az Európai Bizottság 2019 szeptemberében így foglalta össze az online fogyasztói vitarendezésben rejlő előnyöket és lehetőségeket: *„A könnyű, méltányos és költséghatékony alternatív vitarendezés erősíti a fogyasztói bizalmat a kiskereskedőktől történő vásárlás során, különösen online környezetben. Az alternatív vitarendezési eljárások kevésbé formális és jellemzően egyeztetésen alapuló jellege lehetővé teszi, hogy a felek a jogvita felmerülését követően is fenntartsák az ügyfélkapcsolatukat. Az alternatív vitarendezési eljárásokban részt vevő gyártók és kiskereskedők fontos visszajelzést kapnak a termékeik és szolgáltatásaik minőségéről, továbbá a bírósági eljárások költségeinek megtakarítása és az ügyfélszolgálatuk magas színvonalának demonstrálása révén előnyre tesznek szert versenytársaikkal szemben. Az alternatív vitarendezési fórumok tényleges rendelkezésre állása csökkenti továbbá a bíróságok munkaterhét, különös tekintettel a kisértékű perekre.”*¹⁹

Az online vitarendezési platform 4 éves működése során az esetszám folyamatos emelkedést mutat, amelyet az alábbi ábra szemléltet:

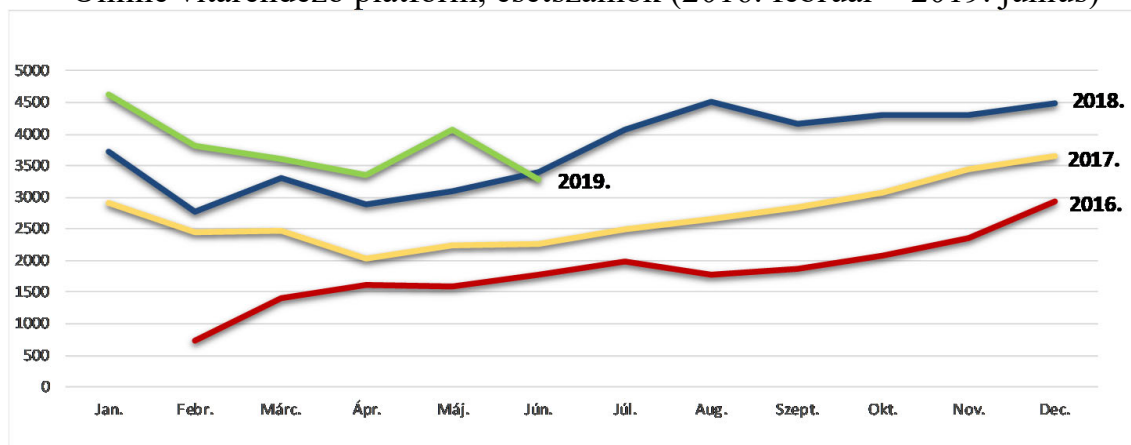
¹⁶ A platform elérhetősége: <https://ec.europa.eu/consumers/odr/main/index.cfm?event=main.home2.show&lng=HU> (elérés ideje: 2020. május 31.)

¹⁷ Az online vitarendezés előzményeiről ld még: Milassin László (2014): Elektronikus vitamegoldó mechanizmusok egyes elméleti kérdései. Jog-Állam-Politika, 2014/1. pp. 89-108.

¹⁸ a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény 18. § (5) bekezdés és 19. § alapján

¹⁹ A Bizottság jelentése a Tanácsnak, Az Európai Parlamentnek és az Európai Gazdasági És Szociális Bizottságnak: a fogyasztói jogviták alternatív rendezéséről szóló 2013/11/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv és a fogyasztói jogviták online rendezéséről szóló 524/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet alkalmazásáról. COM(2019) 425 final. Brüsszel, 2019.09.25.

Online vitarendező platform, esetszámok (2016. február – 2019. június)

Forrás: Európai Bizottság, 2019

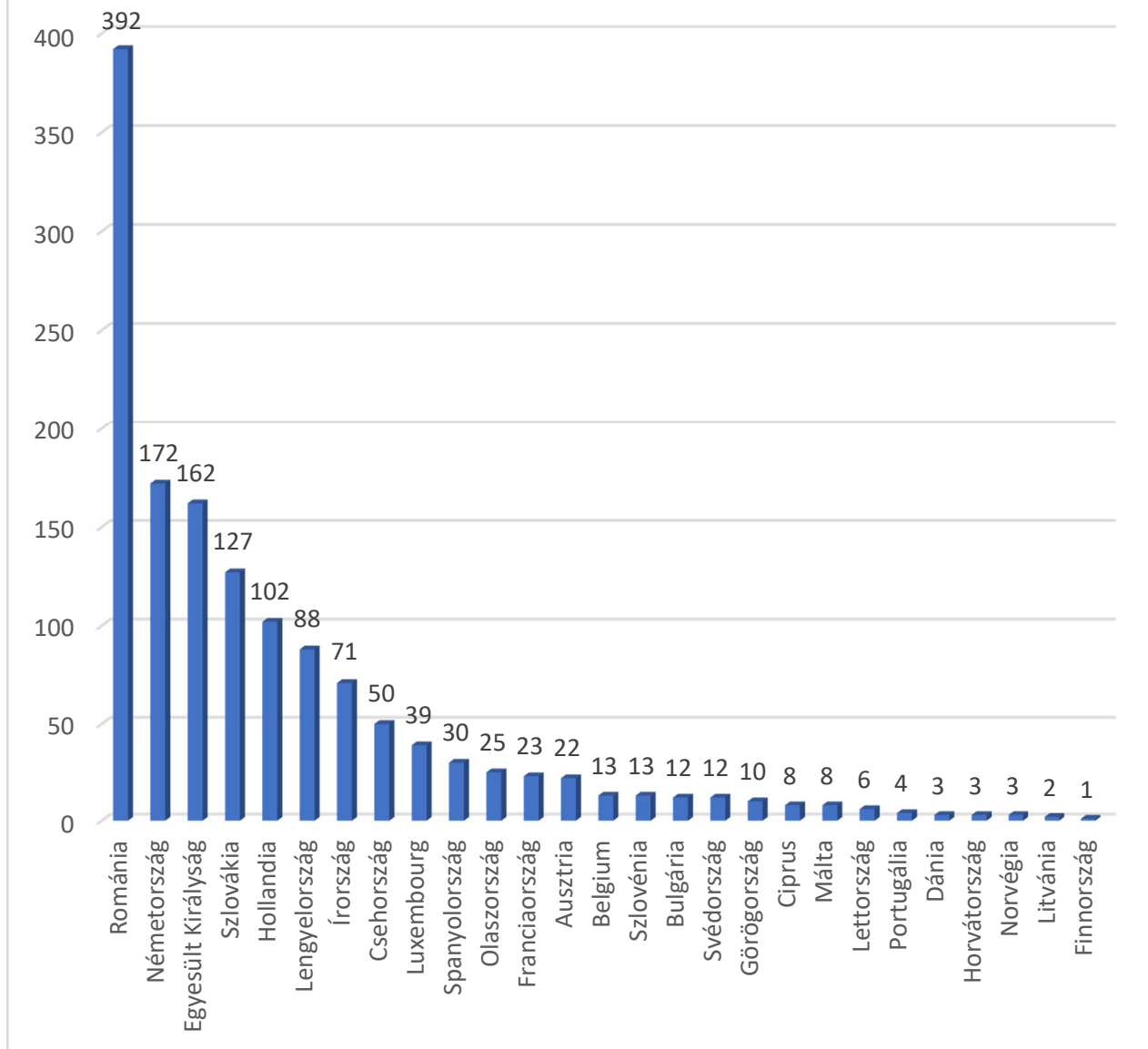
Érdekesség ugyanakkor, hogy az esetek 55,65%-ában az online vitarendezési platformon kezdeményezett ügyek fogyasztója és szolgáltatója ugyanazon országban rendelkezik tartózkodási hellyel, így megállapítható, hogy platform belföldi jogviták rendezésére is kiválóan alkalmas.²⁰

Ha a magyar OVR-adatokat vizsgáljuk, látjuk, hogy az összes esetszám (3341) 58%-át hazai székhelyű kereskedő ellen indították a magyar fogyasztók, vagyis hazánk esetében is jellemző, hogy a platformot belső vitarendezésre is használják. A külföldi székhelyű vállalkozásokkal szemben kezdeményezett eljárások száma már jóval nagyobb szórást mutat, de hazánkban is jellemző az, amely az EU többi tagországában is: a szomszédos országokkal bonyolított nagyobb áruforgalom magasabb esetszámot eredményez. Arra tekintettel, hogy az európai online kereskedelmi adatok alapján Németország vezet az export-tevékenységben, ez indokolhatja a magas ügyszámot a hazai fogyasztók vonatkozásában is. Egy másik lehetséges ok, amiért német és brit gazdasági társaságokkal szemben relatíve magas a magyar fogyasztók által kezdeményezett ügyek száma, a magyar munkavállalók magas száma ezen országokban, amely szükségszerűen több fogyasztói ügyletet eredményez.²¹

²⁰ Az adatok forrása: <https://ec.europa.eu/consumers/odr/main/?event=main.statistics.show> (2020. május 31-i állapot)

²¹ A magyar munkavállalók kiáramlásáról, külföldi munkavégzéséről ld: Lakatos Judit (2015): Külföldön dolgozó magyarok, Magyarországon dolgozó külföldiek. Statisztikai Szemle, 93. évf. 2. szám pp. 93-112.

Magyar fogyasztók által külföldi székhelyű vállalkozással szemben
indított online vitarendezési eljárások száma az OVR-platformon
2016. február - 2020. május

Adatok forrása: Európai Bizottság²², saját szerkesztés

Az emelkedő esetszám nem csak az EU-s platformon volt megfigyelhető, hanem a kereskedelmi gyakorlatban is: több országban is tetten érhető a járvány előtt is az online mediációs és egyéb alternatív vitarendezési eljárásokhoz való

²² Az adatok forrása: <https://ec.europa.eu/consumers/odr/main/?event=main.statistics.show> (2020. május 31-i állapot)

hozzáférhetőség megteremtése, a piaci szereplők nyitottsága az elektronikus vitarendezési utak felé.²³

a mediációra vonatkozó ismeretek bővülése és az online felületek használatában való jártasság megszerzése mind hozzájárultak ahhoz, hogy a közvetítői eljárásban részes felek – legalább elméletben – felkészüljenek a 2020-as év technikai és lelki kihívásaira.

3. Jog, közvetítés és pandémia

Sárközy Tamás szerint a jogrendszer azért is alkalmazkodik nehezen – többek között – a 21. századi technológiai forradalom által okozott változásokhoz, mert „a jogi norma alapfunkcióját tekintve társadalmi-gazdasági stabilizációs eszköz, »nem szereti« a rohanást, a körülmények állandósult változását”²⁴. Ehhez képest a COVID-19 járvány korábban soha nem gondolt gyorsaságra, szinte azonnali reagálásra készítette a jogalkotó és jogalkalmazó szervezeteket, személyeket. A járvány okozta veszélyhelyzet hihetetlen módon felgyorsította a folyamatokat, és rákényszerítette az igazságszolgáltatási rendszereket szerte a világon, köztük Magyarországon is, hogy alkalmazkodjanak az új helyzethez, és amiben csak lehet, váltsanak elektronikus megoldásokra.²⁵ Ez Európai Unió 2020. április 28-án közzétett egy átfogó táblázatot arról, hogy a tagállami bíróságok milyen módon reagáltak a járványügyi helyzetre, és milyen formában alkalmazzák az elektronikus eszközöket a működésük során.²⁶ A közzétett adatok alapján egyértelmű, hogy minden tagállam az elektronikus út előtérbe helyezésével és a személyes megjelenés lehetőségének korlátozásával válaszolt a rendkívüli helyzetre – hazánkhoz hasonlóan.

2020. március 11-én a magyar kormány az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető tömeges megbetegedést okozó humánjárvány következményeinek elhárítása, a magyar állampolgárok egészségének és életének megóvása érdekében Magyarország egész területére veszélyhelyzetet hirdetett ki.²⁷ Az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető tömeges megbetegedést okozó

²³ Id. például Spanyolország vonatkozásában: Conforti, Oscar Daniel Franco (2017): From e-Mediation to On-line Restorative Justice in Criminal Law. *American Journal of Engineering and Technology Management*, Vol. 2, No. 5, 2017, pp. 56-63. doi: 10.11648/j.ajetm.20170205.11., nemzetközi áttekintésben ld. bővebben: Mania, Karolina (2015): Online dispute resolution: The future of justice. *International Comparative Jurisprudence*, 2015/1. pp. 76-86.

²⁴ Sárközy Tamás (2017): Innováció a jogban. In: Gellén Klára (szerk): *Jog, innováció, versenyképesség*. Wolters Kluwer, Budapest. p. 16.

²⁵ Az elektronikus átállás részleteiről ld. Fülöp Anna: Az online bíróság többé nem a távoli jövő, hanem a jelen. *JogászVilág*, 2020. április 6. Elérhető: <https://jogaszvilag.hu/a-jovo-jogasza/az-online-birosag-tobbe-nem-a-tavoli-jovo-hanem-a-jelen/> (elérés ideje: 2020. június 3.)

²⁶ Az összefoglaló táblázat itt érhető el: <https://e-justice.europa.eu/fileDownload.do?id=cd123678-e11f-478a-b568-691c8b99d610> (elérés ideje: 2020. június 3.)

²⁷ 40/2020 (III.11.) Korm. rendelet 1. §

humánjárvány megelőzése, illetve következményeinek elhárítása, a magyar állampolgárok egészségének és életének megóvása érdekében elrendelt veszélyhelyzet során teendő intézkedésekről szóló 41/2020. (III. 11.) Korm. rendelet már több munkavállaló és állampolgár vonatkozásában lényeges korlátozó intézkedéseket vezetett be, de a 2020. március 27-én kihirdetett és hatályba lépett, kijárási korlátozásról szóló 71/2020. (III.27.) Korm. rendelet (továbbiakban: Rendelet) érintette leginkább a közvetítői tevékenységet végzőket.

A Rendelet 3. § értelmében a lakóhely, a tartózkodási hely, illetve a magánlakás elhagyására csak alapos okkal kerülhet sor. Ilyen alapos ok lehet a Rendelet értelmében a munkavégzés, egészségügyi ellátás igénybevétele, egyéni szabadidős sporttevékenység, bevásárlás, és még számtalan ok, amelyek közül a közvetítőhöz fordulás – természetesen – nem nevesített tényállás.²⁸ Sőt, az a-u) pontok közötti élethelyzetek között nem is találunk olyat, amely nem csak jelentősen tág értelmezési tartományban foglalja magába a közvetítői eljárásban való személyes részvételt.²⁹

A márciusi általános szabályokhoz képest 2020. április 17-én jelent meg a Magyar Közlönyben a veszélyhelyzet ideje alatt a közvetítői tevékenységet és a megelőző pártfogói tevékenységet érintő egyes intézkedésekről szóló 129/2020 (IV.17.) Korm. rendelet. A rendelet értelmében a közvetítő a közvetítői megbeszélésen való jelenlétet telekommunikációs eszköz útján biztosítja, ha a közvetítői megbeszélésen a személyes jelenlét az elrendelt járványügyi elkülönítés, megfigyelés, zárlat vagy ellenőrzés szabályainak megszegésével járna, és a közvetítői megbeszélés nem halasztható el, vagy a jelen levő személyek testi épségét, egészségét veszélyeztetné.³⁰ A közvetítői megbeszélés lefolytatható a rendelet 4. §- értelmében a sértett és a gyanúsított egyidejű, telekommunikációs eszköz használatával biztosított jelenlétével is, valamint a segítő, a védő és a Bktv. 7. § (8) bekezdésében meghatározott személy jelenléte is biztosítható telekommunikációs eszköz használatával. Ugyanakkor fontos garanciális intézkedés, hogy a terhelt és a sértett kérelmezheti, hogy a közvetítő a személyes jelenlétét a közvetítői megbeszélésen biztosítsa.³¹ A tanulmány írásakor megkérdezett pártfogó felügyelők beszámoltak arról, hogy a közvetítői ügyekben ténylegesen sor került a fent megjelölt eszközök használatára, amely általánosságban a felek megegyezési hajlandóságát nem rontotta, de az ügyszám rendkívüli mértékben visszaesett. Ez elsősorban arra vezethető vissza, hogy a felek éltek azzal a lehetőséggel, hogy kérjék a személyes jelenlét biztosítását, és

²⁸ 71/2020. (III.27) Korm. rendelet 4. § alapján

²⁹ A Rendelet 4. § r) pontjában foglalt „a legszükségesebb esetben a személyes megjelenést igénylő ügyintézés” talán a legkevésbé messze álló kategória

³⁰ 129/2020 (IV.17.) Korm. rendelet 3. § (2) bekezdés

³¹ 129/2020. (VI.17.) Korm. rendelet 4. § (3) bekezdés

így a közvetítói megbeszélés halasztását kérik az ügyben eljáró pártfogó felügyelőtől.

A polgári és kereskedelmi valamint közigazgatási ügyekben zajló bírósági közvetítói eljárásokra vonatkozóan külön jogszabályi előírásokat nem tartott indokoltnak a jogalkotó, mert a bíróságok működését általában újrafogalmazó jogforrások elegendő keretrendszernek bizonyultak a bírósági közvetítói eljárások számára is. Bár a tanulmány írásakor még tényleges statisztikai adatok nem állnak rendelkezésre, az OBH közvetítói eljárásokért felelős kapcsolattartója 2020. június elején arról számolt be, hogy a bírósági közvetítói eljárások – bár nagyon alacsony számban – lefolytatásra kerültek többféle technikai megoldással is. Az országos szintű távmeghallgatási rendszer (Via Video) kiépítése 2019. végére készült el, összesen 184 végpont került kialakításra, így az ország teljes területén, minden járásbíróságon, törvényszéken, ítéletábrán és a Kúrián is van legalább egy telekommunikációs eszközökkel felszerelt tárgyalóterem. A fejlesztéssel minden bírósági épület videokonferencia útján elérhetővé vált, amely nagy segítséget jelentett a járvány idején.³² A közvetítói eljárások lebonyolításának egyik lehetséges útja tehát a Via Video rendszerbe történő kapcsolódás volt, amely a korábban kiépített végpontokon kívül egy informatikai fejlesztés után külső (Skype) kapcsolattal is elérhetővé vált - a biztonságos adattárolás feltételeinek biztosítása mellett. Az elsődleges tapasztalatok alapján több ügyfél is kérte a közvetítói megbeszélés elhalasztását, valamint olyan eset is előfordult, hogy a szociális távolságtartás és a bíróságok módosított működési rendjének³³ figyelembevétele mellett a közvetítő és a felek is vállalták az eljárás személyes lebonyolítását.

A Közép-Európai Mediációs Intézet (KEMI) elnöke több cikkben is foglalkozott a járvány és a mediáció kapcsolatával.³⁴ Németh Zoltán álláspontja szerint a járványügyi veszélyhelyzet több olyan területet is közvetlenül érint, amely területeken a mediáció eszköztára sokat segíthet a konfliktusok megoldásában: családi kapcsolatok, párkapcsolatok, munkahelyek, vállalkozások (kkv, multi), albérlési és irodabérlési piac, generációs feszültségek.³⁵

A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara a magyar járványügyi helyzetben gyorsan reagált, és elérhetővé tett egy úgynevezett „sürgősségi mediációs”

³² A rendszerről részletesebben: <https://birosag.hu/hirek/kategoria/birosagokrol/jelentos-segitseget-nyujt-veszelyhelyzet-idejen-birosagok-mukodeseben> (elérés ideje: 2020. június 3.)

³³ Id: 47.SZ/2020. (IV. 1.) OBHE határozat a veszélyhelyzet idején a bíróságok működéséről és a bírósági épületek használati rendjéről

³⁴ Az elektronikus közlemények elérhetőek a KEMI honlapján: <https://www.kemi.hu/> (elérés ideje: 2020. június 3.)

³⁵ Németh Zoltán: Mediáció veszélyhelyzetben - cikksorozat második rész. Elérhető: <https://www.kemi.hu/hirek/hazai-hirek/mediacio-veszelyhelyzetben-cikksorozat-masodik-resz.html> (elérés ideje: 2020. június 3.)

eljárást 2020. április 27-én.³⁶ A Kamara az eljárás bevezetésének indoklásaként kifejti, hogy „a COVID-19 járvánnyal összefüggésben hozott korlátozó intézkedések következtében egyre több cégnek okoz gondot, hogy nem képes fizetni, vagy gazdálkodási megfontolásból késleltetni kényszerül a fizetési kötelezettségeinek a kiegyenlítését. Ennek következtében egyre nehezebb a vállalkozásoknak hozzájutni a kintlévőségeikhez. A bevett eljárások – fizetési meghagyás, pereskedés, felszámolás, csődeljárás kérelmezése – ebben a kiélezett gazdasági helyzetben negatív hatással lehetnek mind az adósra, mind a hitelezőre, hiszen, ha a fizetésektelen adós jogutód nélkül megszűnik, akkor a hitelezői követelések a törvényben rögzített sorrend és mérték szerint kerülnek kielégítésre, és így nem biztos, hogy mindenki a pénzéhez jut.” A járvánnyal összefüggésben hazánkban ez a mediációs szolgáltatás volt az egyetlen, amely kifejezetten a járvány hatásainak enyhítésére szolgált, és nem a korábbi keretek közötti eljárások új technikai feltételek melletti megvalósítására koncentrált.³⁷

4. Nemzetközi kitekintés a koronavírus alatti mediációs eljárásokról

2020. márciusában az olasz Giovanni Matteucci vezetésével és szerkesztésével egy mediátorokból és szakértőkből álló, 30 ország gyakorlatát feldolgozó szerzőgárda összeállított egy kutatási adathalmazt, amely kifejezetten a koronavírus járvány alatti bírósági és közvetítői eljárások lebonyolíthatóságára, megvalósulási gyakorlatára fókuszált³⁸. Az igen rövid idő alatt lezajló – kérdőíves felmérés eredményeként megállapításra került, hogy az online (vagy legalábbis elektronikus közvetítő eszköz segítségével lebonyolított) közvetítői eljárások minden országban előtérbe kerültek, elsősorban arra tekintettel, hogy több országban nem volt lehetőség személyes közvetítői eljárás lefolytatására, de ahol volt rá jogszabályi lehetőség, a felek ott is tartózkodtak a személyes kontaktust igénylő helyzetektől. A kutatás eredményeit együtt értékelem egy, a polgári eljárásokra vonatkozó szintén nemzetközi primer kutatás eredményeivel.³⁹

³⁶ A hír elérhetősége: BKIK: Sürgősségi mediáció. <http://www.mediatorkamara.hu/2020/04/27/surgossegi-mediacio/> (elérés ideje: 2020. június 3.)

³⁷ Hasonló ad hoc megoldással találkozhatunk a francia ügyvédi kamara gyakorlatában, akik sürgős családi ügyekben tették lehetővé online mediációs eljárás lefolytatását. ld. erről részletesebben: Fricero, Natalie (2020): Médiation en période de crise sanitaire: maintenir le lien social, résoudre les conflits, envers et contre tout”, Club des juristes, blog du coronavirus, <https://www.leclubdesjuristes.com/blog-du-coronavirus/categories/coronavirus> (elérés ideje: 2020. június 3.)

³⁸ Matteucci, Giovanni (szerk) (2020): ODR in 30 Countries, 2020 - Mediation in the COVID-19 Era. Elérhető: https://www.academia.edu/43136391/ODR_in_30_Countries_2020_-_Mediation_in_the_COVID-19_Era (letöltés ideje: 2020. május 31.)

³⁹ Egy hasonló jellegű kutatást publikált egy szintén nemzetközi közösség kifejezetten a civiljogi következményekre fókuszálva, országokra lebontva: Bart Krans, Anna Nylund, David Bamford, Laura Ervo, Frédérique Ferrand, Aleš Galič, Wolfgang Hau, Jordi Nieva Fenoll, Clement Salung Petersen, Catherine Piché, Piotr Ryłski, Elisabetta Silvestri, John Sorabji, Vigita Vëbraité, Hermes

A kutatási eredmények alapján több országban sem volt kifejezetten tiltott a hagyományos mediációs eljárások/ülések lefolytatása (Egyiptom, Finnország, Olaszország, Litvánia, Lengyelország, Tunézia és hazánk is ide sorolható) – kisebb korlátozások mellett kerülhetett sor erre több más országban (Görögország, Izrael, Oroszország és Vietnam). Az online mediációs eljárások száma több országban is emelkedett (Kanada, Kína, Horvátország, Egyiptom, Olaszország, Izrael, Lengyelország, Portugália, Oroszország, Ukrajna, Norvégia), és bár konkrét adatgyűjtés ezzel kapcsolatban hazánkban nem volt, a mediátorok, bírósági mediátorok és pártfogó felügyelők személyes visszajelzései alapján arra következtethetünk, hogy hazánkban is emelkedett ez a szám, ez mindazonáltal csak következtetés.

Több ország azt az általános megoldást alkalmazta – hazánkhoz hasonlóan, hogy az eljárási határidők a járvány időszaka alatt automatikusan meghosszabbításra kerülnek (Franciaország⁴⁰, Olaszország, Litvánia), és a bíróságok legalább néhány hétre zárva tartottak. A kutatás egyik érdekes eredménye, hogy az online lefolytatásra kerülő mediációs eljárásokkal kapcsolatban csak Olaszország és Kína esetében számoltak be arról a kutatásban részt vevők, hogy valamely jogszabályi előírás kifejezett útmutatást adott volna az eljárások lebonyolításával, technikai feltételeivel kapcsolatban. Az olasz jogalkotó 2020. március 17-i határozatában részletes útmutatást adott a mediációs eljárások technikai lebonyolításáról. A jogszabály értelmében mediációs eljárás lefolytatható – a felek hozzájárulása esetén – videokonferencia alkalmazásával, amely keretében az adatvédelemre különös figyelmet kell fordítani. Az aláírást az eljárásban részt vevő ügyvédek és a mediátor elektronikus aláírása váltja fel, így biztosítva a megállapodások érvényességét és végrehajthatóságát.⁴¹ Kína esetében a bíróságok belső szabályzatokat alkottak az online mediáció lebonyolítására, így egységes szabályozás hiányában a megoldások egyedi jellegűek voltak.

Az online mediáció szabályzásának hiányosságai azért is aggasztók, mert számos olyan kérdés merül fel az így lefolytatott eljárások kapcsán, amelyek a későbbiekben akár jogviták forrásai lehetnek: így például a felvételek rögzítésének kérdése (a későbbi lehetséges visszaélés-szerű felhasználás veszélyével), az adatvédelem és adatbiztonság kérdése. Ebben a tekintetben a

Zaneti jr. (2020): Civil Justice and Covid-19. *Septentrio Reports* 5. <https://doi.org/10.7557/sr.2020.5>

⁴⁰ ezt támasztja alá: Ferrand, Frédérique (2020): French Civil Justice during Corona Times. In: Krans et al (2020): Civil Justice Civil Justice and Covid-19. *Septentrio Reports* 5. <https://doi.org/10.7557/sr.2020.5> p. 25.

⁴¹ 18/2020 Rendelet, 83. cikk 20.pont: „*In caso di procedura telematica l'avvocato, che sottoscrive con firma digitale, può dichiarare autografa la sottoscrizione del proprio cliente collegato da remoto ed apposta in calce al verbale ed all'accordo di conciliazione. Il verbale relativo al procedimento di mediazione svoltosi in modalità telematica è sottoscritto dal mediatore e dagli avvocati delle parti con firma digitale ai fini dell'esecutività dell'accordo prevista dall'articolo 12 del decreto legislativo 4 marzo 2010, n. 28.* „

Magyar Ügyvédi Kamara által auditált elektronikus megoldások listázása⁴² mintaként szolgálhat a jövőre nézve, mert nem reális elvárás, hogy a mediátorok az információbiztonság területén olyan jártassággal rendelkezzenek, hogy képesek legyenek a potenciális informatikai fenyegetések teljes feltérképezésére és kiküszöbölésére.⁴³ A 2020-as kérdőíves felmérés alapján a megkérdezett 30 mediátor és szakértő a Zoom, a Skype és a Microsoft Teams szolgáltatást jelölte meg, mint leggyakrabban alkalmazott platformokat az online mediációs eljárások lebonyolítása során.

A megkérdezett mediátorok az online mediációs eljárások előnyeit és hátrányait az alábbiak szerint értékelték a járványügyi helyzet tükrében:

⁴² A Magyar Ügyvédi Kamara elnökének 1/2019. (VII. 31.) MÜK elnöki határozata az azonosítás során használható egyes elektronikus hírközlő eszközök auditációjáról,- a 2020. április 17-i módosításokkal egységes szerkezetű változat irányadó a tanulmány megírásának időpontjában.

⁴³ Az élet egy kiváló példát is szolgáltatott erre a járvány ideje alatt, amikor a kínai székhelyű szolgáltató által kínált „Zoom” termékről kiderült, hogy biztonsági hiányosságokban szenved, korábban viszont számos ország hivatalos szervei is ajánlották a használatát. A cég állítása szerint kiküszöbölte a hiányosságot, ugyanakkor az eset megvilágította a videokonferenciák és online értekezletek informatikai sérülékenységet.

A járvány alatti online mediáció előnyei és hátrányai – 2020

Előnyök	Hátrányok
<p>a távolság a másik féltől: több esetben a felek kifejezetten előnyként élik meg, hogy nem kell személyesen találkozni a másik féllel (erőfölényes helyzetek elkerülése, a másik dominanciájának csökkentése, kevesebb félelem)</p>	<p>a távolság a másik féltől: az emberi gesztusok hiánya sok esetben hátrány (nem lehet a másik felet megérinteni, a mimikának, testbeszédnek kisebb a szerepe), az érzékenyítés folyamata némiképp nehezebb</p>
<p>az otthon biztonsága: a számítógép előtt ülve az otthon biztonságából sokan nyitottabban kommunikálnak, nagyobb biztonságban érzik magukat az ismerős környezetben. A járvány miatti egészségügyi félelem szintje is kisebb távollévők esetében.</p>	<p>az otthon kockázata: a mediátornak nincsen ráhatása a megbeszélés külső körülményeire (csenget a szomszéd, rossz az internetkapcsolat, besétál a gyermek a megbeszélés közepén), nem biztosítható a nyugodt megbeszélési légkör, környezet – csak a felek maguk teremtik meg azt. A szokásos mediációs eszköztár (flipchart, jegyzetek, rajzok) nem vagy nehézkesen használhatók.</p>
<p>költséghatékonyság: online mediáció esetében nincsen szükség utazásra, parkolásra, sőt, a mediációs helyiség esetében is kisebbek a fenntartási költségek adott esetben</p>	<p>technikai nehézségek: az eljárás nyilvánvalóan csak azok számára lesz hozzáférhető, akik maguk is megfelelő technikai háttérrel (internetkapcsolat, számítógép, kamera...) rendelkeznek</p>
<p>környezetbarát megoldás az utazási költségek értelemszerű elmaradása miatt</p>	<p>információ-biztonság hiányosságai mind a mediátor, mind a felek oldaláról (a beszélgetésről jogellenesen készített felvételt nehéz megakadályozni)</p>
<p>több mediátor részvétele is könnyebben megszervezhető az eljárásban, akár különböző városokban székhellyel/lakóhellyel rendelkező mediátorok is tudnak közös eljárást bonyolítani</p>	<p>a kontroll hiánya: a mediátor nem tudja olyan mértékben kontroll alatt tartani az ülést, mint a személyes megjelenés esetében</p>

Forrás: Matteucci (2020) alapján saját szerkesztés

5. Összegző gondolatok

Egy norvég professzor a változások kapcsán reményét fejezte ki, hogy a járvány egyik pozitív „mellékhatása” lehet, hogy az átlagosan 10 órán át tartó bírósági tárgyalások, és általában a szóbeliség dominanciája visszaszorul a polgári eljárásokban.⁴⁴ Hasonló reményeket a fenti táblázat tükrében is megfogalmazhatunk: bár álláspontom szerint a mediációs eljárások személyes jellege (fizikai értelemben vett személyes megjelenés mellett) továbbra is meghatározó marad, a most kipróbált és bevált technikai eszközök gyarapíthatják a mediátorok eszköztárát az egyedi helyzetben és esetekben, amikor az előnyök többségben vannak a hátrányos elemekhez képest.

Az elektronikus kereskedelem mértékének fokozatos növekedése tovább növelheti az elektronikus közvetítői rendszerek iránti igényt. Ahogy az EU vitarendezési platformja esetében is látható volt az esetszám növekedése, úgy az ezzel összefüggésben felmerülő jogviták száma is várhatóan emelkedni fog. A közösségi média használat egy másik olyan terület, ahol a vitás ügyek száma rendkívüli mértékben emelkedik. Ugyanakkor az online vitarendezési mechanizmusok kapcsán számos szabályozási és/vagy technikai értelemben vett nyitott kérdés merül fel:⁴⁵ valóban egyenrangú, egyenlő esélyű felek ülnek a drót minden oldalán? Hogyan monitorozható a nyújtott szolgáltatás minősége? (Önmagában a megállapodások száma nyilvánvalóan nem megfelelő mérőszám a minőség ellenőrzéséhez) Ezen kérdések mentén szükséges – a járvány tapasztalatainak felhasználásával – a jogalkotónak újra gondolnia a mediáció helyét és szerepét a vitarendezési eljárások között, és annak a társadalom számára legjobb felhasználási módját tovább segíteni.

Felhasznált irodalom

- 1) Barcy Magdolna (2002): „Mediare necesse est”: A mediáció technikái és társadalmi alkalmazása. Animula Kiadó, Budapest.
- 2) Conforti, Oscar Daniel Franco (2017): From e-Mediation to On-line Restorative Justice in Criminal Law. *American Journal of Engineering and Technology Management*, Vol. 2, No. 5, 2017, pp. 56-63. doi: 10.11648/j.ajetm.20170205.11.
- 3) Decastello Alice (2010): Mediáció az egészségügyben. HVG-ORAC, Budapest.

⁴⁴ Nylund, Anna (2020): Civil Procedure in Norway and Covid-19: Some observations. In: Krans et al (2020): Civil Justice Civil Justice and Covid-19. *Septentrio Reports* 5. <https://doi.org/10.7557/sr.2020.5> p. 40.

⁴⁵ Ezeket a nyitott kérdéseket gyűjtötte össze egy Európai Unió támogatásból megvalósított nemzetközi projekt a 2010-es évek elején. A kutatásaik eredményeit itt foglalták össze: Gramatikov, Martin (szerk) (2012): *Costs and Quality of Online Dispute Resolution: A Handbook of Measuring the Costs and Quality of ODR*. Maklu, Publishers.

- 4) Európai Bizottság (2019): A Bizottság jelentése a Tanácsnak, Az Európai Parlamentnek és az Európai Gazdasági És Szociális Bizottságnak: a fogyasztói jogviták alternatív rendezéséről szóló 2013/11/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv és a fogyasztói jogviták online rendezéséről szóló 524/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet alkalmazásáról. COM(2019) 425 final. Brüsszel, 2019.09.25.
- 5) Fricero, Natalie (2020): Médiation en période de crise sanitaire: maintenir le lien social, résoudre les conflits, envers et contre tout”, Club des juristes, blog du coronavirus, <https://www.leclubdesjuristes.com/blog-du-coronavirus/categories/coronavirus>
- 6) Fülöp Anna: Az online bíróság többé nem a távoli jövő, hanem a jelen. JogászVilág, 2020. április 6. Elérhető: <https://jogaszvilag.hu/a-jovo-jogasza/az-online-birosag-tobbe-nem-a-tavoli-jovo-hanem-a-jelen/>
- 7) Gramatikov, Martin (szerk) (2012): Costs and Quality of Online Dispute Resolution: A Handbook of Measuring the Costs and Quality of ODR. Maklu, Publishers.
- 8) Kertész Tibor (2012): Mediáció a gyakorlatban. Bíbor Kiadó, Miskolc.
- 9) Krans, Bart - Anna Nylundm – David Bamfor - Laura Ervo - Frédérique Ferrand - Aleš Galič - Wolfgang Hau - Jordi Nieva Fenoll - Clement Salung Petersen - Catherine Piché- Piotr Rylski - Elisabetta Silvestri - John Sorabji - Vigita Vébraité - Hermes Zaneti jr. (2020): Civil Justice and Covid-19. Septentrio Reports 5. <https://doi.org/10.7557/sr.2020.5>
- 10) Lakatos Judit (2015): Külföldön dolgozó magyarok, Magyarországon dolgozó külföldiek. Statisztikai Szemle, 93. évf. 2. szám pp. 93-112.
- 11) Mania, Karolina (2015): Online dispute resolution: The future of justice. International Comparative Jurisprudence, 2015/1. pp. 76-86.
- 12) Matteucci, Giovanni (szerk) (2020): ODR in 30 Countries, 2020 - Mediation in the COVID-19 Era. Elérhető: https://www.academia.edu/43136391/ODR_in_30_Countries_2020_-_Mediation_in_the_COVID-19_Era
- 13) Milassin László (2013): Online vitarendező eljárások nemzetközi kodifikációja. In: Szoboszlai-Kiss Katalin – Deli Gergely (szerk.): Tanulmányok a 70 éves Bihari Mihály tiszteletére. Universitas-Győr, Győr, pp. 335–346.
- 14) Milassin László (2014): Elektronikus vitamegoldó mechanizmusok egyes elméleti kérdései. Jog-Állam-Politika, 2014/1. pp. 89-108.
- 15) Sárközy Tamás (2017): Innováció a jogban. In: Gellén Klára (szerk): Jog, innováció, versenyképesség. Wolters Kluwer, Budapest. pp. 13-22.
- 16) Shwartz, Mark (2001): Biological warfare: an emerging threat in the 21st century. Stanford News Service. Elérhető: <https://news.stanford.edu/pr/01/bioterror117.html>
- 17) Szekeres Diána (2015): A bírósági mediáció kapujában. In: Alkalmazott tudományok II. fóruma. Budapesti Gazdasági Főiskola, Budapest, pp. 617-649.